

O'QUVCHILARDA SINERGETIK TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI

Masharipova Farog'at Matrasulovna
Urganch davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarda sinergetik tafakkurni rivojlantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari tahlil qilinadi. Sinergetik tafakkur - bu turli bilim sohalari birlashtirish, tizimli yondashuv asosida muammolarni hal qilish va ijodiy fikrlash qobiliyatidir. Tadqiqot natijalarida sinergetik tafakkurni shakllantirishning asosiy bosqichlari, pedagogik usullari va psixologik omillari aniqlangan.

Kalit so'zlar: sinergetik tafakkur, pedagogik mexanizmlar, psixologik yondashuv, o'quvchi shaxsiyati, ijodiy faollik, tizimli yondashuv, kognitiv rivojlanish

Аннотация: В данной статье анализируются педагогико-психологические механизмы развития синергетического мышления у учащихся. Синергетическое мышление представляет собой способность интегрировать знания из различных областей, решать проблемы на основе системного подхода и творческого мышления. В результате исследования определены основные этапы формирования синергетического мышления, педагогические методы и психологические факторы.

Ключевые слова: синергетическое мышление, педагогические механизмы, психологический подход, личность учащегося, творческая активность, системный подход, когнитивное развитие

Annotation: This article analyzes the pedagogical-psychological mechanisms of developing synergetic thinking in students. Synergetic thinking is the ability to integrate knowledge from various fields, solve problems based on a systematic approach and creative thinking. The research results identify the main stages of synergetic thinking formation, pedagogical methods and psychological factors.

Keywords: synergetic thinking, pedagogical mechanisms, psychological approach, student personality, creative activity, systematic approach, cognitive development

Kirish. XXI asr ta'lim tizimida o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy tafakkurini rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy dunyoda bilimlarning tez o'zgarishi, texnologik taraqqiyot va globallashuv jarayonlari ta'lim mazmuni va metodikasiga yangicha yondashuvni talab qilmoqda. Bu kontekstda sinergetik tafakkur kontseptsiyasi alohida ahamiyat kasb etadi.

Sinergetik tafakkur - bu turli fan sohalari, bilim turlari va tajribalarni bir-biri bilan bog'lab, yangi g'oyalar va yechimlar yaratish qobiliyatidir. Bu tafakkur turi o'quvchilarda tizimli dunyoqarashni shakllantirish, muammolarni kompleks yondashuvda hal qilish va ijodiy potentsialini ro'yobga chiqarishga yordam beradi.

Sinergetik tafakkurning nazariy asoslari

Sinergetika nazariyasi 1970-yillarda nemis fizigi Hermann Haken tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, murakkab tizimlarning o'z-o'zini tashkil etish jarayonlarini o'rganadi. Pedagogik kontekstda sinergetik yondashuv o'quvchi shaxsiyatini ochiq, dinamik va o'z-o'zini rivojlantiruvchi tizim sifatida ko'radi. [2,5,12]

Sinergetik tafakkurning asosiy xususiyatlari:

Tizimlilik va yaxlitlik, interdissiplinarlik, ijodiylik va innovatsiyalik, adaptivlik va moslashuvchanlik, refleksivlik va o'z-o'zini tahlil qilish

Pedagogik mexanizmlar

1. Interdissiplinar yondashuv

Sinergetik tafakkurni rivojlantirishda eng muhim pedagogik mexanizmlardan biri turli fanlar orasidagi bog'lanishlarni o'rnatishdir. Bu yondashuv:

Fanlararo integratsiyani ta'minlaydi

O'quvchilarning bilimlarini sistemalashtirishga yordam beradi

Real hayotdagi muammolarni hal qilishga tayyorlaydi

Kognitiv faollikni oshiradi

2. Muammoli ta'lim

Muammoli ta'lim usuli sinergetik tafakkurni rivojlantirishning asosiy vositalaridan biridir:

Ijodiy va tanqidiy tafakkurni rivojlantiradi

Mustaqil izlanish faolligini rag'batlantiradi

Analitik qobiliyatlarni shakllantiradi

Yangi bilimlarni qidirish motivatsiyasini oshiradi

3. Loyiha usuli

Loyiha faoliyati sinergetik tafakkurning amaliy shakllanishiga xizmat qiladi:

Nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatini beradi

Guruh ishida hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi

O'quvchilarning ijodiy salohiyatini ochib beradi

Natijaga yo'naltirilgan faoliyatni tashkil etadi [3,6]

Psixologik mexanizmlar

1. Motivatsion omillar

Sinergetik tafakkurni rivojlantirishda motivatsiya muhim rol o'ynaydi:

- Ichki motivatsiyani uyg'otish
- Muvaffaqiyatga erishish istagi
- Yangi bilimlar olishga intilish
- O'z-o'zini takomillashtirishga harakat

2. Kognitiv jarayonlar

Sinergetik tafakkur kognitiv faoliyatning maxsus shakllarini talab qiladi:

Assosiativ bog'lanishlarni o'rnatish

Analiz va sintez jarayonlarini birlashtirish

Abstrakt va konkret tafakkurni muvofiqlashtirish

Xotira va tasavvur imkoniyatlarini kengaytirish

3. Shaxsiy xususiyatlar

Sinergetik tafakkur shaxsiyatning quyidagi xususiyatlari bilan bog'liq:

Ochiqlik va yangilikka moyillik

Risklarni qabul qilish qobiliyati

Moslashuvchanlik va o'zgarishlarga tayyor bo'lish

Tanqidiy munosabat va mustaqil fikrlash

Rivojlanish bosqichlari

1-bosqich: Tayyorgarlik

Bu bosqichda o'quvchilarda sinergetik tafakkur asoslari shakllaniadi:

Turli fanlar bo'yicha bazaviy bilimlarni o'zlashtirish
Bog'lanishlarni ko'ra olish qobiliyatini rivojlantirish
Ijodiy faoliyatga qiziqishni uyg'otish

2-bosqich: Shakllanish

Ushbu bosqichda sinergetik tafakkur elementlari faol rivojlanadi:

Fanlararo bog'lanishlarni o'rnatish
Muammoli vaziyatlarni hal qilish tajribasini to'plash
Ijodiy yondashuvlarni qo'llash

3-bosqich: Rivojlanish

Bu bosqichda sinergetik tafakkur barqaror shakl oladi:

Mustaqil tadqiqot faoliyatini amalga oshirish
Ijodiy loyihalar ustida ishlash
Innovatsion g'oyalar yaratish

Amaliy tavsiyalar

Sinergetik tafakkurni rivojlantirish uchun:

- 1. O'quv dasturlarida fanlararo integratsiyani kuchaytirish**
- 2. Dars jarayonida ijodiy va muammoli vazifalardan foydalanish**
- 3. Baholash tizimida jarayonli baholashni joriy etish**
- 4. O'qituvchilar tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'rgatish**
- 5. Ta'lim muhitida ijodiy va erkin fikr almashish sharoitlarini yaratish**

Xulosa. O'quvchilarda sinergetik tafakkurni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Bu jarayon pedagogik va psixologik mexanizmlarning o'zaro ta'siri natijasida amalga oshadi. Interdissiplinar yondashuv, muammoli ta'lim, loyiha usuli kabi pedagogik mexanizmlar bilan birga, motivatsion omillar, kognitiv jarayonlar va shaxsiy xususiyatlar sinergetik tafakkurning muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlaydi.

Sinergetik tafakkurga ega o'quvchilar kelajakda murakkab masalalarni hal qilishda, ijodiy faoliyat yuritishda va o'zgaruvchan dunyoga moslashishda ustunlikka ega bo'ladilar. Shuning uchun ta'lim tizimida ushbu yondashuvni joriy etish va rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. - Казань: КГУ, 2018. - 238 с.
2. Асмолов А.Г. Психология личности: культурно-историческое понимание развития человека. - М.: Смысл, 2019. - 448 с.
3. Вазина К.Я. Саморазвитие человека и модульное обучение. - Н.Новгород: ВГИПИ, 2017. - 196 с.
4. Выготский Л.С. Мышление и речь. - М.: Лабиринт, 2020. - 352 с.
5. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. - М.: ИНТОР, 2018. - 544 с.
6. Зимняя И.А. Педагогическая психология. - М.: Логос, 2019. - 384 с.
7. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике. - М.: НПЦ «Эксперимент», 2018. - 223 с.
8. Левитес Д.Г. Практика обучения: современные образовательные технологии. - М.: Институт практической психологии, 2017. - 288 с.
9. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. - М.: Педагогика, 2019. - 208 с.

10. Моляко В.А. Психология решения школьниками творческих задач. - Киев: Радянська школа, 2018. - 168 с.
11. Пономарев Я.А. Психология творения. - М.: Московский психолого-социальный институт, 2019. - 480 с.
12. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - СПб: Питер, 2020. - 720 с.
13. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. - М.: НИИ школьных технологий, 2018. - 816 с.
14. Талызина Н.Ф. Формирование познавательной деятельности младших школьников. - М.: Просвещение, 2019. - 175 с.
15. Хуторской А.В. Современная дидактика. - СПб: Питер, 2020. - 544 с.
16. Шадриков В.Д. Психология деятельности человека. - М.: Институт психологии РАН, 2018. - 464 с.
17. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды. - М.: Педагогика, 2019. - 560 с.
18. Якиманская И.С. Основы личностно ориентированного образования. - М.: БИНОМ, 2018. - 220 с.
19. Gardner H. Multiple Intelligences: New Horizons in Theory and Practice. - New York: Basic Books, 2019. - 304 p.
20. Sternberg R.J. The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives. - Cambridge: Cambridge University Press, 2020. - 454 p.